

САМООСВІТА ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА
ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІPERSONAL SELF-EDUCATION AS A NECESSARY COMPONENT
OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION IN FUTURE ACTIVITIES

У статті охарактеризовано сутність понять «самоосвіта особистості» і «професійна самореалізація особистості» та окреслено зв'язок між ними. Визначено, що самоосвіта особистості є необхідною складовою професійної самореалізації в майбутній діяльності, що досягається шляхом постійного самовдосконалення, самовиховання та саморозвитку.

Проаналізовано, що проблема професійної самореалізації більше досліджена у філософії та психології і розглядається як максимальний рівень досягнення досконалості й означає велич і значущість особистості, повернення до душевної гармонії, розвитку людських якостей і характеристик, які за сприятливих умов розгортаються, що дає можливість особистості стати тим, ким вона може стати.

Обґрунтовано, що у філософському та психологічному аспектах питання професійної самореалізації тісно пов'язане з процесами самосвідомості, самопізнання, самооцінки, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, а отже, із цілісним розвитком особистості.

Визначено, що в педагогіці професійну самореалізацію розглядають у контексті пізнавальної та творчої діяльності та водночас як процес, спрямований на самовиховання, самоосвіту, самовдосконалення особистості, активізацію її внутрішнього потенціалу під впливом соціального середовища.

Актуалізовано зв'язок професійної самореалізації із самоосвітою особистості, оскільки реалізація власного потенціалу, нахилів, здібностей фактично неможлива без постійної роботи над собою, самоосвітньої діяльності, а також самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку.

Розкрито функції самоосвіти в процесі професійної освіти у закладах вищої освіти та роль викладача, що постає керівником, консультантом, організовує й контролює здійснювану роботу. Доведено, що гармонійне формування особистості у закладах вищої освіти, її всебічний розвиток, опанування певної сукупності загальнонаукових і професійних знань, навичок та вмінь приведе до професійної самореалізації в майбутній діяльності.

Ключові слова: самоосвіта особистості, професійна самореалізація, самовдосконалення, саморозвиток, особистісно-професійне зростання.

The article describes the essence of the concepts of "self-education of the individual" and "professional self-realization of the individual" and outlines the relationship between them. It is determined that personal self-education is a necessary component of professional self-realization in future activities, which is achieved through constant self-improvement, self-education and self-development.

It is analyzed that the problem of professional self-realization is more studied in philosophy and psychology and is considered as the maximum level of achieving perfection and means the greatness and significance of the individual, the return to mental harmony, the development of human qualities and characteristics that unfold under favorable conditions, which enables the individual to become what she can become. It is substantiated that in philosophical and psychological aspects, the issue of professional self-realization is closely related to the processes of self-awareness, self-knowledge, self-evaluation, self-determination, self-organization, self-improvement, self-development, and therefore, with the integral development of the individual.

It is determined that in pedagogy, professional self-realization is considered in the context of cognitive and creative activity, and, at the same time, as a process aimed at self-education, self-education, self-improvement of the individual, activation of his internal potential under the influence of the social environment.

The connection between professional self-realization and personal self-education has been updated, since the realization of one's own potential, inclinations, and abilities is actually impossible without constant work on oneself, self-education, as well as self-education, self-improvement, and self-development.

The functions performed by self-education in the process of professional education in higher educational institutions and the role of the teacher, who acts as a manager, consultant, organizes and monitors the work carried out, are disclosed. It has been proven that the harmonious formation of personality in institutions of higher education, its comprehensive development, mastery of a certain set of general scientific and professional knowledge, skills and abilities will lead to professional self-realization in future activities.

Key words: personal self-education, professional self-realization, self-improvement, self-development, personal and professional growth.

УДК 378.017

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.27>

Гребінь-Крушельницька Н.Ю.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри тюркології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Зі зміною освітньої парадигми сьогодення вимагає від особистості широкого діапазону можливостей, розвиненого інтелекту, здатності до постійної самоосвіти та самовдосконалення, спрямованості на творчу самореалізацію. Важливим у цьому контексті, на нашу думку, є зв'язок професійної самореалізації із самоосвітою особистості, оскільки реалізація

власного потенціалу, нахилів, здібностей фактично неможлива без постійної роботи над собою, самоосвітньої діяльності, а також самовиховання, самовдосконалення та саморозвитку.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що проблему професійної самореалізації особистості досліджували вітчизняні та зарубіжні

вчені: Л. Коган, І. Кон, Л. Коростильова, В. Муляр, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм. З'ясуванню сутності професійної самореалізації особистості сприяв аналіз педагогічних досліджень А. Ковальової, І. Краснощок, І. Лебедика, Л. Левченко, Н. Лосєвої, В. Радула, В. Райка, Л. Рибалко, І. Шендрик та ін. Питанням самоосвіти особистості присвячені праці О. Бурлуки, О. Василенко, І. Жукевич, М. Дубінки, Н. Ничкало, І. Сидоренко, Н. Сидорчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений нами аналіз філософських, психологічних та педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що питання професійної самореалізації більше досліджені у філософії та психології, а педагогічний аспект цієї проблеми практично мало розроблений та потребує подальшого вивчення.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування концептів самоосвіти та професійної самореалізації особистості як логічно взаємопов'язаних компонентів, що імплементуються в особистісно-професійне зростання в майбутній діяльності шляхом самовдосконалення, самоосвітньої діяльності та саморозвитку.

Виклад основного матеріалу. Проблему самореалізації особистості, реалізації її потенційних можливостей для досягнення найвищих результатів діяльності досліджували вітчизняні і зарубіжні філософи Л. Антропова, Л. Коган, І. Кон, М. Михайлов, М. Муляр, Л. Сохань, М. Недашковська, Г. Нестеренко, Л. Никифорова, О. Чуйкова, І. Чхеайло. Так, у філософії професійну самореалізацію трактують як максимальний рівень досягнення досконалості, що означає велич та значущість особистості. Варто зазначити, що, на думку більшості філософів, поняття самореалізації не існує ізольовано, воно тісно пов'язане з процесами самосвідомості, самопізнання, самооцінки, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, а отже, із цілісним розвитком особистості.

У психології професійну самореалізацію розглядають як результат наполегливої праці та повернення до душевної гармонії через самоаналіз, усвідомлення суперечливих чинників свого існування, розвитку людських якостей і характеристик, які за сприятливих умов розгортаються, що дає можливість особистості стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Е. Фромм, К. Хорні). Однак і філософи, і психологи одноставні в тому, що процес професійної самореалізації перебуває у взаємодії з процесами самосвідомості, самовизначення, самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку, що продукують цілісний розвиток особистості та сприяють реалізації її стратегії життя.

У педагогічних дослідженнях професійну самореалізацію розглядають більше як процес пізнавальної та творчої діяльності, що спрямований на самовиховання, самоосвіту, самовдосконалення особистості, активізацію її внутрішнього потенціалу під впливом соціального середовища. Науковці І. Зязюн, Г. Карпенчук, І. Краснощок, І. Лебедик, В. Радул, Л. Рибалко та ін. вважають, що самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення входять до структури професійної самореалізації та стверджують, що головною метою на сучасному етапі є досягнення вихованцем згоди із самим собою, заняття самоосвітою, самовдосконаленням, пошук життєвого смислу і самореалізація потенційних можливостей, активне самоствердження в суспільному житті [5, 7–9].

Л. Рибалко зазначає, що самоосвіту необхідно розглядати як свідому і самостійну пізнавальну діяльність із метою найповнішої самореалізації людини, яка бажає розкривати і розвивати власний потенціал протягом життя [8].

С. Грищенко також вказує на те, що надзвичайно важливу роль у всебічному та гармонійному розвитку особистості відіграє самоосвіта. Дослідниця визначає, що самоосвітою є систематичне самостійне навчання особистості: «Самоосвіта є джерелом отримання знань. Різноманітні знання за своїм змістом виконують різні функції. Теоретичні знання розширюють кругозір особистості і сприяють формуванню її світогляду, що визначає ставлення до різних сторін дійсності, до самої себе, власної діяльності. Оволодіваючи ними, особистість формує себе, власну життєву позицію. Отже, самоосвіта є самовихованням» [3, с. 149].

Педагог О. Василенко, своєю чергою, переконує, що сутність самоосвіти полягає в тому, щоб особистість самостійно формувала себе з метою самореалізації і самовдосконалення. Крім того, дослідниця вказує на те, що самоосвіта має не тільки практичну значущість, а й велике виховне значення: вона формує самостійність і як сукупність певних інтелектуальних умінь і навичок, і як рису особистості, забезпечує розвиток особистості в період дорослого життя [2, с. 13].

Тож педагоги вважають, що шлях до самореалізації починається з процесу самоосвіти, самовиховання особистості, визначення її пріоритетів, систематичного та цілеспрямованого самостійного збагачення новими знаннями, потреби в самовдосконаленні, постановки високої мети.

Погоджуємось з думкою О. Бурлуки, що сьогодні освіта розглядається як відкритий процес, що відбувається не тільки в стінах спеціальних навчальних закладів під керівництвом викладачів-професіоналів, а й у структурах неінституціалізованого характеру. Це здійснюється на основі освоєння особливостей і закономірностей процесів самоосвіти, яка стала одним із чинників виживання

особистості в сучасних умовах, способом досягнення життєвого успіху. Самоосвіта дозволяє особистості виробляти життєву стратегію незалежно від обставин і ситуацій, що складаються в її професійній і соціальній біографії. Самоосвіта сприяє самовизначенню особистості, що відбувається завдяки самостійній організації навчальної, пізнавальної діяльності, полягає в управлінні цією діяльністю, у формуванні активної життєвої позиції [1, с. 72–73].

На нашу думку, в сучасних умовах розвитку освіти досить важливим є компонент самостійності особистості, тобто вміння свідомо організувати свою діяльність, здійснювати самоосвіту для більш повної реалізації потреб, установок, цілей та прагнень професійної самореалізації. С. Грищенко вважає, що самодіяльність – це діяльність за власним бажанням, особиста ініціатива, яка неможлива без творчості. Самостійність, своєю чергою, формує творчі здібності та можливості самостійно освоювати нові досягнення в процесі навчання у закладах вищої освіти, дає змогу опанувати нові методи і форми роботи без додаткового навчання та здатність самому рухатись разом із науково-технічним прогресом, який прискорюється [3, с. 218–230].

Варто зауважити, що в процесі самоосвітньої діяльності вагомою є роль викладача-наставника, адже незважаючи на домінування самостійної пізнавальної діяльності студентів, викладач виконує низку таких необхідних функцій, як організація, керівництво, консультування та контроль здійснюваної роботи. Так, значне місце серед них посідає ефективне управління самостійною роботою: завдання та вказівки викладача, рекомендована спеціальна література, отримання студентами допомоги щодо теоретичних питань чи практичних аспектів їх застосування, вчасне зазначення недоліків та порад для їх усунення.

Вчені С. Калаур та Н. Олексюк зазначають, що досягнення максимальної самореалізації в професії передбачає насамперед не випадковий, а цілеспрямований та обдуманий вибір місця навчання. Саме заклад вищої освіти, де студент здобуває майбутню професію, відіграє одну з провідних ролей у процесі позитивної професійної самореалізації. Розвиток у студентів умінь самореалізуватися під час навчання як особистості та як суб'єкта діяльності обов'язково включає розвиток: інтелекту; емоційної сфери; стійкості до стресів; упевненості у собі й самосприйняття себе як майбутнього фахівця; позитивного ставлення до світу й прийняття інших; самостійності, автономності; мотивації самоактуалізації, самовдосконалення [4, с. 2].

Дослідниця Т. Медведовська виділяє низку функцій, які виконує самоосвіта в процесі професійної освіти у закладах вищої освіти:

– спонукає студента стати активним учасником навчального процесу;

– є критерієм оцінювання навчальних досягнень студентів;

– виконує функцію глобалізації знання та швидкого взаємообміну за допомогою мережі «Інтернет»;

– є мотивувальним чинником самовдосконалення та професійного зростання фахівця після завершення підготовки у закладі вищої освіти;

– забезпечує реалізацію принципу «освіта протягом усього життя», сприяючи постійному вдосконаленню знань відповідно до наукового та технологічного розвитку суспільства [6, с. 118].

Погоджуємось із думкою І. Зязюна, що необхідно створювати ситуацію діалогу – це означає так організувати навчання, щоб забезпечити умови: а) для активної позиції особистості учня/студента в пізнавальній діяльності, її переходу в самодіяльність; б) для задоволення природної потреби учня/студента в міжособистісному спілкуванні з викладачем та аудиторією під час спільної пізнавальної діяльності; в) для самовираження учня/студента в навчанні, його самореалізації і самоствердження в майбутньому [9].

З огляду на викладене вище вважаємо, що гармонійне формування особистості, її всебічний розвиток та повне розкриття творчих сил, опанування певної сукупності загальнонаукових і професійних знань, навичок і вмінь приведе до професійної самореалізації в майбутній діяльності. Для цього педагог має забезпечити належну підтримку, надавати необхідні консультації під час самостійної роботи, щоб закласти відповідні механізми самовизначення, самореалізації, самовдосконалення в умовах навчально-пізнавальної діяльності, які сприятимуть становленню творчої особистості.

Висновки. Під час проведення нашого дослідження було проаналізовано, що шлях до самореалізації починається з процесу самовиховання особистості, визначення її пріоритетів, систематичного та цілеспрямованого самостійного збагачення новими знаннями, потреби в самовдосконаленні, постановки високої мети. Самореалізацію особистості у діяльності забезпечує саморозвиток особистості.

Отже, на основі внутрішньої спрямованості особистості, її активності, ініціативи, самовиховання, самоосвіти, прагнення розвиватися, самовдосконалюватися та самостверджуватися відбуваються процеси її розвитку та саморозвитку, що в кінцевому результаті ведуть до професійної самореалізації та продуктивної діяльності в майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурлука О. Самоосвіта особистості в парадигмі сучасної освіти. *Вісник НУОУ імені Ярослава*

Мудрого : зб. наук. пр. Харків : Право, 2021. Т. 4. № 51. С. 72–82.

2. Василенко О. В. Самоосвіта як системоутворюючий фактор освіти дорослих. *Іншомовна підготовка працівників ОВС до проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Україні* : тези доп. Другої наук.-практ. конф. (Київ, 16 лют. 2012 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 13–15.

3. Грищенко С. В. Самовиховання особистості : монографія. Чернігів : Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 252 с.

4. Калаур С. М., Олексюк Н. С. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]: Психолого-педагогічні науки*: зб. наук. пр. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 83–86.

5. Карпенчук С. Г. До вершин досконалості... : наук.-метод. посіб. з проблем самовиховання. Рівне : Волин. береги, 2009. 260 с.

6. Медведовська Т. Самоосвіта студентів вищих навчальних закладів в Україні та її роль у процесі професійної підготовки фахівців в умовах Болонського процесу. *Слов'янськ : Вища шк., 2010. Вип. 5. С. 114–118.*

7. Радул В. В., Краснощок І. П., Лебедик І. В. Дослідження особливостей самореалізації особистості : монографія. Київ : «Імекс-ЛТД», 2009. 352 с.

8. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 443 с.

9. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – Київ : Вища шк., 1997. 349 с.